

'Kunst kan iets betekenen'

De Russische performancekunstenaars Gluklya is begaan met de meest kwetsbaren in de samenleving. Het Van Abbemuseum in Eindhoven toont op dit moment het resultaat van een project dat ze in Amsterdam deed met vluchtelingen die gehuisvest waren in de voormalige Bijlmerbajes. Ondanks behoorlijk wat bureaucratische tegenstand werkte ze er in diverse workshops een jaar lang met hen samen, als voorbereiding op een grote carnavalsoptocht 'The Carnival of Oppressed Feelings'. In Brussel zal ze tijdens het performancefestival Performatik dan weer te zien zijn met 'Debates on division', waarin ze reflecteert op het proces van stemmen. Wij spraken haar in Brussel over de twee projecten.

Anne-Marie POELS

Haar kunst was niet altijd zo politiek, vertelt Gluklya (Natalya Pershina-Yakimanskaya, *1969 in Leningrad, woont en werkt in Sint-Petersburg en Amsterdam). In de jaren 90 construeerde ze een mythologische wereld, Gymnasium Girl World: "Een beetje zoals de wereld van Alice in Wonderland. Een heel poëtische en zonderlinge realiteit, maar apolitiek." Tot Poetin aan de macht kwam en ze vond dat ze partij moest kiezen: "In 2002 schreef ik samen met Tsaplya – met wie ik twaalf jaar het collectief Factory of Found Clothes vormde – een manifest over hoe kunstenaars de kant van de zwakkeren moeten kiezen. We voelden dat het tijd was om na te denken over de vraag 'On which side are you, Masters of Culture?' die Maxim Gorky al stelde (in 1932, tijdens het Stalin-regime, amp). Vanaf toen wilden we niet langer kunst om de kunst maken maar kunst verbinden met de maatschappij."

Hoe kwam je erbij om een project rond migranten te doen?

Gluklya: "Op een gegeven moment begon ik te werken met mensen van buiten de kunstwereld, bijvoorbeeld met gepensioneerden, met mensen uit de LGBT-gemeenschap en ook met migranten. Na de val van de USSR kwamen er veel migranten uit Oezbekistan, Tadzjikistan etc. naar Rusland – voordien waren dat broers en zussen, maar na de val werden het slaven: ze doen de vuile werkjes, hebben minder toegang tot het onderwijs ... Toen ik naar Nederland kwam, was het voor mij duidelijk dat ik met mensen wilde werken. En omdat ik zelf migrant was ook rond migranten."

Gluklya & Anna Bilkina, 'Debates on Division: When Private Becomes Public', Europees Parlement, huis van György Sándor Kádár © foto Juan Pablo Plasas, 2018, courtesy the artist and AKINCI

Hoe kwam je dan in de voormalige Bijlmerbajes terecht?

Gluklya: "Ik heb in de Bijlmerbajes gewerkt omdat daar een asielzoekerscentrum (AZC) was en omdat ik in één van de torens ook een studio kon huren. Als voormalige gevangenis brengt die plek bovendien twee interessante onderwerpen bijeen: migratie en vrijheid. Mijn werk bestaat altijd uit een lange periode van research met interviews, workshops, performances, happenings – met de vluchtelingen heb ik een jaar samengewerkt en ik heb de Bijlmerbajes vaak bezocht. Dat was niet gemakkelijk: een bureaucratisch systeem, zoals het AZC, is tegen elk experiment. Afkomstig uit Rusland was dat voor mij op zich geen verrassing, maar omdat de Nederlandse samenleving veel opener en democratisch lijkt van buitenaf, was ik toch verrast."

Hoe verliep de samenwerking met de vluchtelingen?

Gluklya: "Ik geloof nog altijd in emancipatorische ideeën die verlichting brengen, zoals Lenins idee van onderwijs voor iedereen, die van het bestrijden van de duisternis, overal elektriciteit en cinema voor iedereen ... Maar

tot mijn verbazing en frustratie spreekt de Nederlandse regering niet over kunst, laat staan over hedendaagse kunst als het gaat over hoe iedereen moet integreren om in dat land te kunnen wonen. Ik probeerde de vluchtelingen aan te moedigen 'Laten we studeren, laten we dingen ontdekken ... leer mij ook dingen', maar dat was niet eenvoudig. Heel veel mensen zijn helemaal niet in kunst geïnteresseerd, zeker als het gaat over beeldende kunst. Ik heb de vluchtelingen bijvoorbeeld voorgesteld om een dagboek te schrijven en slechts één iemand nam die uitdaging aan – maar goed, dat is genoeg voor mij. Eén persoonlijk succes betekent, denk ik, een succes. Ik noem het een succes omdat ik geloof in de kracht van kunst: kunst kan iets betekenen."

Je werkte vooral met vluchtelingen uit Syrië. Waarom koos je voor het verschijnsel carnaval om ze samen te brengen en hun problematiek aan te kaarten?

Gluklya: "De vele vluchtelingen waarmee ik gepraat heb, gaven allemaal te kennen dat ze moe waren van het wachten en dat ze terug wilden naar Syrië, zelfs met de oorlog die daar voortduurt. Wachten maakt dat je

nergens bent, of in de hel eigenlijk. Dus moest ik bedenken hoe ze konden ontsnappen aan de gevangenis van de hedendaagse wereld en kwam zo bij carnaval terecht – ik gebruik carnaval als het ware om de exodus uit het hedendaagse kapitalisme te verbeelden. Mijn logica was om de vluchtelingen die verlegen waren en hun gezichten niet wilden tonen een maskering, een kostuum te geven. Zo konden ze zich verstoppen maar tegelijk met ons samen zijn. Tegelijk maakten ze zo kennis met een Europees fenomeen, dat van carnaval. Dus het gaat er ook over hoe we nieuwkomers de ideeën die hier leven en waar wij mee groot geworden zijn, kunnen presenteren."

Kende je zelf eigenlijk het verschijnsel carnaval?

Gluklya: "Nee, in Rusland hebben we ook geen carnaval. Maar binnen onze gemeenschap van vrienden – schrijvers en kunstenaars en studenten – deden we eigenlijk iets soortgelijks. Op een bepaald moment begonnen ze zich te verkleeden in mijn kleren en andere kleren die daar lagen: ze hielden ervan om van persoonlijkheid te veranderen. Daar liggen de wortels van mijn kunstenaarschap: ik zag dat het goed was wanneer ze iemand anders wilden zijn. In feite kan kunst beschouwd worden als een gegeven dat ervoor zorgt dat je afstand neemt van jezelf, van je privacy, van je domheid, van je bekrompenheid – alles. Daarom heb ik dus ook naar carnaval teruggegrepen, al was het wel een heel gegeven voor mij om 150 mensen samen te brengen. Ik houd meer van intimiteit."

In de begeleidende folder van het museum is rond carnaval een citaat van Mikhail Bakhtin opgenomen.

Gluklya: "Ik heb het lang uitgesteld om Mikhail Bakhtin te lezen, omdat iedereen denkt dat ik 'Carnival' maakte omwille van Bakhtin wat niet zo is – maar ik las zijn boek ('Rabelais and his World', amp) uiteindelijk en werd verleid door zijn verbazingwekkende taal. Het lijkt alsof hij schrijft over 'Gargantua en Pantagruel' van Rabelais, maar hij schrijft over middeleeuws carnaval. Dat was een duidelijk voorbeeld van hoe er geen verschil was tussen het dagelijkse leven en carnaval, oftewel kunst. De hele samenleving vierde elk jaar opnieuw dit vreemde feest, waar arm en rijk één waren. Niemand kon ook aan carnaval ontsnappen, het was een zeer waarachtig gegeven. Wat hij schetst is natuurlijk een metafoor voor de ideale maatschappij."

Gluklya, 'The Carnival of the Oppressed Feelings', 2017, video still, 16', courtesy the artist and AKINCI

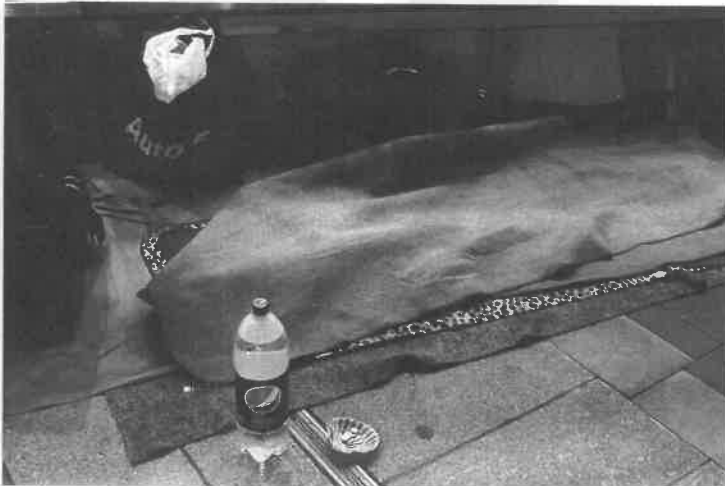

Wat we in Eindhoven zien, zijn niet alleen de beelden van het carnaval zelf, maar ook een visualisatie van het onderzoek.

Gluklya: "Ik wilde laten zien dat het onderzoek niet minder belangrijk is dan die finale presentatie die het carnaval was. Dus heb ik in het museum één zaal aan het carnaval gewijd en de andere aan het onderzoek. Die laatste zaal is opgevat als een soort labyrint, wat de verschillende condities van het AZC weerspiegelt – een manier vinden om door de bureaucratische regeltjes heen te dringen, kunnen samenwerken met de personen waarmee je wilt samenwerken, er vrienden vinden, dat was als een labyrint. Daarbinnen zijn er verschillende ruimtes: een eerste gaat over trauma's – als je met vluchtelingen samenwerkt moet je dat doen via een psychoanalytische weg en je eigen trauma eerst tonen. De rest heb ik opgevat zoals het carnaval dat uit vijf partijen bestaat: de 'potato eaters party', de 'monsters party', de 'language of fragility party', de 'recycling prison party' en de 'spirits of history party'."

Kleding duikt ook weer op in de 'Debates on division' – de performance die je tijdens Performatik gaat doen.

Gluklya: "'Debates on division' draait rond een – fictief – nieuw op te richten 'Museum of Moving Clothes'. Omdat er te veel verhalen en dus kleren zijn, moet het publiek kiezen welke goed genoeg zijn en opgenomen kunnen worden en welke niet. Een team van experts moet ze daarbij helpen. Experts zijn belangrijk – zonder hun inbreng krijgt het populisme de overhand. Eén van de stukken waarover gestemd wordt, is een deken van een dakloze uit Hongarije die ik vlakbij het Europees Parlement ontmoette. Hij vertelde dat de regering een chip in zijn hersenen aanbracht en op die manier rechtstreeks zijn gedachten leest – zijn verhaal is een ware metafoor voor hoe de zaken er op dit moment voor staan. Alle verhalen zijn door mij samengesteld op basis van in Brussel gevoerde interviews en daar stemt het publiek dus over. In werkelijkheid zou een directeur of curator natuurlijk nooit het publiek mee laten kiezen wat er in een

Gluklya, installatiezicht in 'POSITIONS #4', Van Abbemuseum, foto Peter de Cox, courtesy the artist and AKINCI

Er zijn veel tekeningen van die 'language of fragility party', kun je daar iets over vertellen?

Gluklya: "Ik ben in het AZC met een spel begonnen omdat iedereen verplicht was om Nederlands te leren, wat natuurlijk moeilijk was. Ik ontwikkelde dus een manier om met de vluchtelingen om te gaan via het onderwerp van de taal. Ik merkte dat het bijzonder en tegelijk ook wel grappig is dat woorden in verschillende talen hetzelfde kunnen klinken of heel erg op elkaar kunnen lijken terwijl de betekenis totaal van elkaar verschilt. Als je bijvoorbeeld in het Nederlands het woord 'geld' uitsprekt, horen ze in het Arabisch het woord 'mol'. In de carnavalsoptocht maken we gebruik van de verwarring die door taal tot stand komt. En dat verwijst dan weer naar de staat van post-waarheid waarin we ons bevinden. Mensen weten niet meer of ze moeten geloven wat ze horen, ze vertrouwen woorden niet meer. Dit is mijn manier om te laten zien wat er met ons aan de hand is. Ik wil niet proberen om kunst tot wat dan ook te herleiden. Voor mij gaat kunst over het 'verteren' van informatie en het brengen van een inzicht over wat er in de hedendaagse tijd gebeurt en hoe wij daarop reageren."

museum komt. De performance geeft als het ware een utopische visie op hoe een instelling transparant kan zijn, en hoe curatoren zouden kunnen selecteren."

Een deel van de performance gaat buiten door?

Gluklya: "Ja, Het is erg comfortabel om gewoon in Bozar te blijven. Maar het is ook nodig om buiten te gaan. Er is geen tegenstand als je dat nooit doet. Bovendien loop je het gevaar om door het systeem opgegeten te worden als je altijd maar binnen blijft, om de kleren te worden die zij dragen. Dat wil ik vermijden en dus gaan we ook naar buiten en leiden we het publiek naar het Europees Parlement om goeiedag te zeggen tegen onze Hongaarse vriend."

POSITIONS #4 Gluklya, Naeem Mohaiemen en Sandi Hilal & Alessandro Petti
tot 28 april in Van Abbemuseum, Bilderdijk 10, Eindhoven, NL. Open di-zo van 11-17 u, elke eerste do van de maand van 11-21 u. www.vanabbemuseum.nl
'Debates on Division: when private becomes public' op 16 maart om 15 u in Bozar. www.performatik.be

Ik wil niet proberen om kunst tot wat dan ook te herleiden, maar voor mij gaat kunst over het 'verteren' van informatie en het brengen van een inzicht over wat er in de hedendaagse tijd gebeurt en hoe wij daarop reageren